

Yliopisto- opettajien näkemyk- siä kansainvälisestä opettajavaihdosta ja työn kansain- välistymisestä

Laura Pylväs

Koulutusohjelmasihteeri (International Business), KM

Hämeen ammattikorkeakoulu

laura.pylvas@hamk.fi

Johdanto

Tämä artikkeli käsittelee yliopisto-opettajien näkemyksiä kansainvälisestä opettajavaihdosta ja työn kansainvälistymisestä. Artikkelin perustuu Pro gradu -tutkielmaani (2007), jossa tarkoituksenani oli selvittää millaisia merkityksiä kansainväliseen opettajavaihtoon osallistuneet yliopisto-opettajat antavat kansainvälisille kokemuksilleen osana opettajuutta ja yleisemmin elämäntilannetta.

Kiinnostuksen kohteeksi nousee kansainvälisten opettajavaihtojen rooli yhtenä kansainvälistymismuotona yliopisto-opettajan työssä. Tarkastelen tutkimuksen pohjalta myös sitä, miten korkeakoulutuksen kansainvälistyminen ja kansainvälisyys osana opettajan työtä nähdään yliopisto-opettajien keskuudessa ja millä tavoin kansainvälisyys heidän puheissaan määrittyy. Yliopisto-opettajien kansainvälinen asiantuntemus voidaan nähdä yhtenä yliopistojen kansainvälistymisprosessin merkittävimmistä voimavaroista, jonka vaikutuspiiri on hyvin laaja ulottuen aina työyhteisöistä

opiskelijoihin. Korkeakoulutuksen kansainvälistyminen asettaa opettajan työlle näin ollen uudenlaisia reunaehtoja niin toimintaympäristön kuin oman kehittämisenkin suhteen.

Korkeakoulutuksen kansainvälistyminen

Opetusministeriö on asettanut korkeakoulujen kansainvälisen toiminnan vahvistamisen yhdeksi tämän aikakauden keskeiseksi tavoitteeksi (OPM 2004, 43–48). Korkeakoulutuksen kansainvälisyyden keskusteluin ja näkyvin muoto on ollut sekä Suomessa että muissa maissa määräraikaisten opintojen suorittaminen ulkomaisessa oppilaitoksessa. Opettajavaihtoa käsitellään usein opiskelijavaihdon rinnalla korkeakoulujen kansainvälistymissuunnitelmissa ja se saatetaan jopa nähdä edellytyksenä opiskelijavaihdon luomiselle (Ollikainen & Honkanen 1996, 47–48). Opettajien kansainvälistä liikkuvuutta painotetaan asiakirjoissa osana kaikille ammattiryhmille kuuluvaa oikeutta, mutta myös siksi, että opettajavaihdon uskotaan edistävän oppilaitosten kansainvälistymistä ja laadukasta opetusta. Kansainvälinen liikkuvuus on myös yksi Euroopan unionin perustavoitteista, jota on käsitelty useissa asiakirjoissa. Vaihto-ohjelmat ovatkin laajentuneet hyvin nopeasti Suomen liittyttyä Euroopan unioniin. Henkilöliikkuvuudella pyritään luomaan eurooppalaisen tiedon alue (*european knowledge area*), jonka tavoitteet ovat niin kulttuurisia kuin taloudellisiakin (Riitanoja 2007, 10).

Opettajien ja tutkijoiden liikkuvuus lisääntyi erityisesti 1990-luvun alkuvuosina, joskaan kasvutrendi ei ollut nähtävissä yhtä selvästi kaikissa korkeakou-

luissa. Ulkomaalaisten vierailut Suomeen lisääntyivät vielä voimakkaammin suomalaisten ulkomaille tekemiin työkuukausiin verrattuna (Ollikainen & Honkanen 1996, 71). Vuosina 1995–2005 liikkuvuus ei kuitenkaan jatkanut kasvuaan, sillä opettaja- ja tutkijavierailut niin Suomesta ulkomaille kuin ulkomailta Suomeenkin ovat määrällisesti laskeneet. Myös pitkien opettaja- ja tutkijavierailujen keskipituus on yliopistoissa vähentynyt ja lyhyiden vierailuiden keskipituus vähentynyt tai pysynyt ennallaan. Pitkiksi vierailuiksi luetaan opetusministeriön ylläpitämässä KOTA-tietokannassa yli kuukauden mittaiset vierailut ja lyhyiksi vierailuiksi vähintään kahden viikon mutta enintään kuukauden mittaiset vierailut. Vuonna 2007 tehtiin suomalaisten opettajien ja tutkijoiden vierailuja ulkomaisiin korkeakouluihin yhteensä 2 812 kuukauden edestä ja ulkomaalaisten vierailuja suomalaisiin korkeakouluihin puolestaan 5 702 kuukauden edestä. Suomesta ulkomaille suuntautuvien vierailuiden määrät olivat edellisvuosiin verrattuna edelleen jonkin verran laskeneet. Ulkomaalaisten vierailut Suomeen sen sijaan hieman lisääntyivät. Opettajavaihtojen määriä tilastollisesti tarkasteltaessa on kuitenkin huomattava, että alle kahden viikon mittaiset vierailut jäävät KOTA tietokanta-palvelussa tilastoitamatta (OPM 2007, 27; KOTA 2005). Esimerkiksi artikkelissa käsiteltyjen Tampereen yliopiston opettajien haastattelut perustuivat pitkälti juuri alle kahden viikon mittaisiin Erasmus-ohjelman kautta tehtyihin opettajavaihtoihin.

Kansainvälinen liikkuvuus on yksi tärkeä osa korkeakoulujen kansainvälistymisprosessia. Kansainvälinen toiminta on kuitenkin hyvin usein yhdistetty

lähinnä vain opiskelijoiden ja opettajien liikkuvuuteen, vaikka kansainvälisyys onkin huomattavasti henkilövaihtoa laajempi käsite sisältäen mm. kielten ja eri kulttuureihin liittyvien asiasisältöjen opiskelua, kansainvälisiä vierailuluentoja ja seminaareja, tutkimusten kansainvälistä julkaisemista, kansainvälistä tutkijayhteistyötä ja kansainvälisten julkaisujen hankkimista yliopistolle (Taajamo 2003, 78).

*Kansainvälinen
liikkuvuus on
yksi tärkeä osa
korkeakoulujen
kansainvälistymis-
prosessia.*

Yliopistojen kansainvälisyys ei ole käsitteenä yksiselitteinen edes yliopistoissa (Garam 2000, 11). Riitanojan (2007) mukaan oppilaitoksella voi olla ns. satunnaista ja suunnittelematonta kansainvälistä toimintaa henkilökunnan henkilökohtaisten intressien ja kontaktien pohjalta, mutta organisaation kansainvälistymisprosessista voidaan puhua vasta, kun kansainvälisyys nostetaan tietoisesti koko organisaation tavoitteelliseksi toimintamalliksi (Mt. 8). Myös Van Dammen (2001) mukaan korkeakoulutuksen kansainvälistymisen voidaan nähdä yleisemmällä tasolla tarkoittavan prosessia, jossa yliopistot integroivat systemaattisesti kansainvälisiä ulottuvuuksia opetukseen, tutkimukseen ja julkisiin toimintoihin. Samalla hän muistuttaa, että näin ymmärrettynä

harva yliopisto voi kuitenkin vielä luokitua todella kansainvälisten yliopistojen joukkoon (Mt. 417).

Kansainvälisyyttä koskevassa keskustelussa nostetaan usein esille, kuinka tärkeää olisi kiihtyvän kansainvälistymisprosessin pyörteissä pysähtyä arvioimaan myös kansainvälisen toiminnan laadullista puolta. Kansainvälisen toiminnan määrällisen kehityksen uskotaan tähän asti tapahtuneen jokseenkin laadullisen kehityksen kustannuksella. Vaikka Suomen edellytykset toimia kansainvälisessä tiede-, koulutus- ja innovaatioympäristössä ovat kansainvälisessä vertailussa hyvät ja jatkuvasti kohentuneet, on osa sekä määrällisistä ja erityisesti laadullisista tavoitteista edelleen saavuttamatta, samalla kun uusia tarpeita ilmaantuu näköpiiriin (Sallinen 2003, 8). Van Dammen (2001) mukaan kehittyvä korkeakoulutus on tullut siihen pisteeseen, että kansainvälistymistä koskevan politiikan ja käytäntöjen osalta tulevat rajat useassakin kohdassa vastaan, mistä koituu moninaisia ongelmia, ellei toimintojen lisäämisen ohella kohdisteta huomiota laatuun ja sen asetamiin uusiin haasteisiin (Mt. 417).

Opettajuus professiona on niin korkeakoulutuksen kansainvälistymisen myötä kuin laajemminkin jatkuvien muutospainneiden alla (Jokinen 2002, 129). Opetustyö on laajentunut kaikissa oppilaitoksissa pedagogisesti, sosiaalisesti sekä yhteiskunnallisesti. Oppilaitoksissa työskentelevällä voidaan nähdä olevan uudistavan muutosagentin roolivaatimus, mikä edellyttää opettajan olevan jatkuvasti ajan tasalla sekä kehittävänsä itseänsä koko ajan. Paineet opettajan ammatilliseen kehittämiseen ovat valtavat ja ne pakottavat opettajan itsensä oppijan rooliin, sekä monessa tapauksessa

myös luomaan uutta ammatillista kulttuuria. Opettajan kyky kohdata muutoksia ja niihin liittyvää epävarmuutta nousee yhä tärkeämmäksi tekijäksi (Mt. 72–78). Yliopistojen tavoitteena on kouluttaa tulevaisuuden tekijöitä, joilla on monipuolinen kompetenssi toimia moniulotteisuvassa maailmassa. Näin ollen syntyy myös uusia osaamistarpeita. Monipuolinen kielitaito ei enää pelkästään riitä, vaan monikulttuuristuvissa konteksteissa vaaditaan moninaisuuden ymmärtämistä, vuorovaikutustaitoja sekä kykyä ratkaista ongelmia ja konflikteja (Sallinen 2003, 5-7). Kansainvälisyyden voidaan kaikessa monimuotoisuudessaan nähdä olevan yksi postmodernin aikakauden suurimmista haasteista opettajuudelle.

Yliopisto-opettajat ja kansainvälinen työkenttä

Tarkastelen aluksi haastateltavien yliopisto-opettajien kansainvälisille opettajavaihtokokemuksilleen antamia merkityksiä, jonka jälkeen käsittelemän opettajien näkemyksiä työn kansainvälistymisestä. Tutkimuksen empiirisen aineiston olen kerännyt haastatteleamalla kymmentä kansainväliseen opettajavaihtoon osallistunutta Tampereen yliopiston opettajaa, jotka edustivat eri laitoksia ja tiedekuntia. Haastateltavista oli puolet naisia ja puolet miehiä. Tutkimusmenetelmänä käytin teemahaastattelua, jota Flickin (1998) episodisen haastattelun tavoin syvensin narratiivisella ulottuvuudella. Narratiivista lähestymistapaa hyödynsin erityisesti teemojen rakentamisessa sekä aineiston käsittelyssä ja tulkinnessa, jonka avulla pyrin huomioimaan opettajien elämäntarinoiden kietoutumisen kansainvälisyyteen ilmiönä. Pyrin tutkimuksen myötä ottamaan askeleen kohti kansainvälisyy-

den laadullista tarkastelua valottamalla ilmiötä yliopisto-opettajan näkökulmasta, joka kansainvälisten kokemustensa ja asiantuntemuksensa valossa tarkastelee korkeakoulutuksen kansainvälistymisprosessia näköalapaikalta samalla uutta kansainvälistä yliopistokulttuuria rakentaen.

Kansainvälinen opettajavaihto

Kansainväliset kokemukset näyttäytyivät haastateltavien yliopisto-opettajien puheissa pääosin hyvin positiivisina ja antoisina kokemuksina, joiden tärkeää merkitystä he perustelivat sekä institutionaalisen hyödyn että henkilökohtaisten hyötyjen kautta. Henkilökohtainen hyöty korostui näistä voimakkaammin. Kansainvälisen opettajavaihdon uskottiin tukevan ennen kaikkea opettajan kokonaisvaltaista henkilökohtaista kehitystä. Kansainväliset vaihtokokemukset nähtiin luonnollisena osana yliopisto-opettajan työtä kansainvälistyvän korkeakoulutuksen piirissä tuoden mukanaan ammatillista vaihtelua ja virkistystä työhön sekä uutta sisältöä opetukseen ja tutkimukseen. Kansainvälisten kokemusten todettiin myös mahdollistavan tutustumisen toiseen opetuskuultuuriin ja -systemiin laajentamalla samalla oman opetusalan tuntemusta sekä yleisemmin henkilökohtaisia perspektiivejä. Lisäksi kokemusten nähtiin laajentavan verkostoja sekä parantavan kielitaidollisia valmiuksia.

”Nyt jos lasketaan pois nää kaikenlaiset mittariasiat, et on julkaisuja kaikenlaisilla foorumeilla, niin se on sitä tätä uran kannalta tärkeää asiaa, mut jos ajattelee sitä ihmisenä ja oman kehittymisen kannalta, niin varmaan se olennaisin asia on perspektiivien ja nä-

kökulmien saaminen siihen, mitä itse tekee omassa konttorissaan.” (H4)

”...tällanen opetuskokeilu...et ihan kokeiluasteella mulla vaan...niin musta se laajentaa sitä opetuskokemusta – – ja aika mielenkiintoista siinä on myöskin semmonenkin et kontaktin otto...et onko se samanlaista vai erilaista niin kuin omien samankielisten opiskelijoiden kanssa ja niinku tällaiset puolet, et se ihan niinku se vuorovaikutus...” (H2)

Laitostasolla kansainvälisten kokemusten uskottiin vaikuttavan myönteisesti esimerkiksi motivoimalla laitoksen muita opettajia hankkimaan kansainvälisiä vaihtokokemuksia, laajentamalla laitoksen kansainvälisiä verkostoja, nostamalla laitoksen/yliopiston statusta tai lisäämällä kansainvälistä toimintaa esimerkiksi vaihtojen pohjalta rakentuvien uusien kurssien tai hankkeiden myötä. Yksittäisten opettajien kansainvälisten kokemusten tuomaa hyötyä laitoksille ja yliopistolle kuvattiin mm. ”hiljaisena tai hitaana kansainvälistymisenä”, jonka vaikutuksia toivottiin tarkasteltavan myös pidemmällä aikavälillä.

Haastateltujen opettajien näkemykset ulkomaan vierailuista korostivat erityisesti itsevarmuuden ja luottamuksen kasvamista vieraassa kulttuurissa toimittaessa, mikä näkyi myös opettajien kasvaneessa motivaatiossa kansainvälistä toimintaa kohtaan.

”...niin se ensimmäinen itsensä ylittäminen, et siinä mä tein jotakin, et mä menin ulkomaille opettamaan, et siinä oli semmonen niinku itsensä voittamisen tunne ja sitä kautta niinku semmonen tietysti hyvin palkitsevainen tunne.

– – sit sitä huomaa, et siinä saa semmosta...itsevarmuutta ja opettajana semmosta, et se on aina kiinnostavaa kohdata eri systeemejä, et miten esimerkiksi opettajaan suhtaudutaan, ni se on avartanut mulle niin kuin tällasesta ammatillisesta näkökulmasta...” (H3)

Yliopisto-opettajien kansainvälisille opettajavaihdolle antamista merkityksistä oli löydettävissä yhtymäkohtia Taajamon (1999) opiskelijavaihtokokemusten yhteydessä käsittelemään kulttuuriseen kehitystehtävään; Kansainvälinen vierailu oli vahvasti yhteydessä opettajan miinään ja henkilökohtaiseen kehitykseen, mikä ilmeni ammatillisten ja muiden henkilökohtaisten voimavarojen kasvamisena sekä vahvana oman toiminnan hallinnan ja pärjäämisen tunteena kansainvälisillä kentillä toimimisessa. Haastatellut näkivät myös vaikuttaneensa kokonaisvaltaisesti ympäristönsä, laitoksen, yliopiston ja kollegoidensa, toimintaan.

Yliopiston ja laitosten tuki opettajien kansainvälisen asiantuntemuksen hyödyntämisessä ja kehittämässä koettiin vielä paikoin riittämättömänä. Kansainvälisten kokemusten jälkikäsitteilyn uskottiin valtaosin jäävän opettajan henkilökohtaiseksi tehtäväksi ja kokemusten myötä hankittu asiantuntemus opettajan henkilökohtaiseksi hyödykkeeksi, mikä haastateltavien mukaan jättää varjoonsa paljon arvokasta tietoa, jota korkeakoulut kansainvälistymisprosessin edistämässä voisivat hyödyntää.

”...no tässä on mun mielestä kaksi asiaa, että mikä merkitys niillä on ollut mulle, ja mikä merkitys niillä on ollut mun kulloisellekin taustayhteisölle. Ja mä luulen, että ne ei välttämättä...ne ei oo ristiriidassa toistensa kanssa ja mulla

on sellainen tuntu, että mun taustayhteisö ei pysty hyödyntämään niitä mun kokemuksia yhtä paljon, kuin mä ite niitä pystyn hyödyntämään...” (H1)

Ongelmallisena tekijänä nähtiin myös työn reunaehdot, joiden puitteissa aktiivinen kansainväliseen toimintaan osallistuminen koettiin hyvin haasteellisenä ja työläänä.

”...siihen, että ei kansainvälistytä paljon lujemmin, niin siihen liittyy paljon sellaisia rakenteellisia seikkoja, et esimerkiksi opettajan on ihan älyttömän vaikea irrottaa itseänsä siitä rutiinista ja siihen pitäis ehkä luoda ihan omia kuvioitaan, miten se ois myös opettajille ihan oikeesti mahdollista. Et se on aika ristiriitaista, et jos esitetään sellaisia vaatimuksia, että pitää kansainvälistyä ja sit kuitenkin ne sidokset arjen pyörittämiseen omalla laitoksella on sellaiset, et siitä ei pysty edes irrottautumaan edes viikonlopuksi kotiin.” (H1)

”Et monella tavalla – – tää tehokkuus, nopeus ja kansainvälisyys ei välttämättä oo siisti paketti, mut et nykyään siitä on niinku etua...” (H10)

Kansainvälisillä kokemuksilla ei haastateltavien mukaan myöskään lähdetty tavoittelemaan meriittejä, taloudellisia etuja tai urakehitystä. Yliopistoa ja laitoksia kritisoitiin siitä, ettei opettajien kansainväliselle asiantuntemukselle tai motivaatiolle kansainvälisen korkeakoulutuksen kehittämisessä anneta tarpeeksi arvostusta ja taustatukea. Tämän arveltiin olevan myös yksi syy siihen, ettei kansainvälinen toiminta esimerkiksi opettajavaihtojen muodossa tällä hetkellä motivoi suurinta osaa yliopisto-opettajista.

Suurimmalla osalla haastateltavista oli taustalla aikaisempia kansainvälisiä kokemuksia ja verkostoja jo ennen opettajavaihtoon osallistumista, minkä ajateltiin olennaisesti vaikuttaneen päätökseen lähteä ulkomaille. Kontaktien merkitys opettajavaihtoon lähtemisessä nähtiin erityisen tärkeänä, minkä takia haastatteluissa peräänkuulutettiin tasa-arvoisuuden puolesta kansainvälisten verkostojen suhteen. Verkostojen luomisessa vedottiin ennen kaikkea laitoksen taustatuen vahvistamiseen, mikäli kansainvälistä liikkuvuutta yliopisto-opettajien keskuudessa halutaan tulevaisuudessa lisätä. Toisilla laitoksilla ja opettajilla uskottiin kansainvälisiä kontakteja olevan tarjolla lukuisia, kun taas joidenkin kohdalla niitä nähtiin luotavan edelleen alusta lähtien.

”...Silloin, kun mä lähdin opettajavaihtoon ulkomaille täältä laitokselta, niin mä en ollut millään muotoa ensimmäinen opettaja, joka oli ollut vaihdossa, et se oli paljon ollut jo ennen mua, et ne rutiinit oli jo olemassa ja se oli enemmän, et solahti niihin valmiisiin kuvioihin, et se oli niinku hirveen kivutonta ja vaivatonta.” (H1)

” No mun mielestä se olisi jotenkin sillä tavalla, et se täytyis sitten jotenki varmaan olla tämmösen yksikön tai laitoksen toimintastrategiassa tai suunnitelmissa selvästi et mihin pyritään. Ja siinä sitten vähän kateltais just, että jotenkin tasapuolisesti, että miten eri ihmisille ja tutkijaryhmille niin annettais siellä...niitä mahdollisuuksia ja sitten musta myöskin tuntuu, että se vaatis vähän sellaista, että siinä täytyy olla niinku se päällystakki, niinku professori niinku isosiskona tai veljenä vielä niin kuin esittelemässä ihmistä

eteenpäin tai suosittelemassa – – se on yksin niin kuin hirveen vaikeeta siinä mielessä, että mennä vaan niinku päättä pahkaa jonnekin, ja kukaan ei ole siinä tavallaan niinku suojaamassa ja luotsaamassa – – ja esittelemässä valmiiksi – – että itse asiassa mä oon kokenut, että tää tällanen...puoli, että toisia työnnetään hirveesti ja – – toisia taas ei...et kyllä mun mielestä siinä pitäis sit olla sellanen tietty tasa-arvoisuus, jos sitten sellaista kansainvälisyyttä ja sen tärkeydestä puhutaan.” (H2)

Laitosten toivottiin myös ottavan osaa aktiivisemmin opetusohjelmien koordinointiin kansainvälisten opettajien vierailuita koskien, jotta vaihto-opettajan tarjoama opetus nivoutuisi paremmin aina kyseiseen opetusohjelmaan ja loisi jatkuvuutta opettajavaihtotoimintaan. Samaa koordinoinnin kehittämistä toivottiin myös kohdeyliopistoilta, joiden kanssa vaihtosopimuksia on Suomen yliopistoista käsin tehty.

”...tietenki tällainen lyhytaikainen...se pienen irrallisuuden tunteen jättää, että onko tää niin kuin huitaisu ilmaan, että vierailija kävi ja lähtee ja jättää savua...rauniot jälkeensä.” (H6)

Opetusohjelmia tulisi haastateltavien mukaan pyrkiä rakentamaan enemmän paikallisia opetusohjelmia ja vaihto-opettajien intressejä yhdistäen.

Työn kansainvälistyminen

Kansainvälisyys määrittyi opettajan työstä keskusteltaessa eri tavoin haastateltavien puheissa ja rakentui käsitteenä erilaisista aineksista. Kansainvälisyys saatettiin nähdä toisaalta konkreettisena toimintana yliopiston

arjessa, kun taas toisaalta sitä haluttiin käsitellä abstraktimpana ihmisten ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen liittyvänä ilmiönä korkeakoulutuksen kentällä, johon myös liitettiin erinäisiä laajempia tavoitteita kuten esimerkiksi suvaitsevaisuuden ja kulttuurien välisen ymmärryksen lisääminen.

”Että mää sanoisin, että ei me paljon kansainvälisemmäksi voida enää muuttua, että me ollaan jo. Meillä on nää kansainväliset vaihto-ohjelmat ja sitten meillä on näitä kansainvälisiä hankkeita paljon ja koordinoidaan niitä ja opetetaan englanniksi ja – – ja se on nyt yleensä se, mihin on haluttavaa pyrkiäkin.” (H5)

”No kyllä mä annan niin kuin henkilökohtaisena...niin kyllä se on niin kuin näkökulmia avaavaa ja myöskin tutkimuksellisesti se on monipuolinen ilmiö. Tähän ammattiin niin sanotusti yhteiskunnallisena asemana sen on kuuluttava luonnollisena osana.” (H6)

Työn arjessa kansainvälistyminen näyttäytyi hyvin monimuotoisena toimintana; verkostojen laajenemisena, kansainvälisen yhteistyön lisääntymisenä, kansainvälisinä hankkeina, englanninkielisen opetuksen lisääntymisenä ja teknologian aktiivisena hyödyntämisenä. Kansainvälistymisestä puhuttaessa korostettiin vuorovaikutuksellisuuden merkitystä, jonka uskottiin edellyttävän hakeutumista jollain tavoin yhteistyöhön kansainvälisten kollegoiden kanssa, oli se sitten vaihtojaksojen, yhteisten hankkeiden, tutkimusprojektien tai virtuaalisten työympäristöjen kautta. Kansainvälisen yhteistyön ajateltiin saavan usein alkunsa arjen pienistä yhteyksistä ja vuorovaikutuksesta kansainvälisten kollegoiden kanssa, joka kumuloituvasti

ti kehittyi syvemmäksi yhteistyöksi verkostoja laajentaen.

Kansainvälistyvän korkeakoulutuksen nähtiin toisaalta tarjoavan uusia kiinnostavia mahdollisuuksia, mutta toisaalta myös luovan paineita työn arkeen. Haastateltavien opettajien suhtautumisessa kansainvälisyyteen osana työnkuvaa nousi eroja, jotka olivat läheisesti yhteydessä siihen, kuinka systemaattisesti ja kokonaisvaltaisesti kansainvälisyys ulottuvuutena oli integroitu osaksi oman laitoksen toimintaa ja omaa opetusala.

”Meidän laitos – ei ole kansainvälistymisen huippu tässä talossa, niin kuin sanoin, se on kaikkein viimeisin...tai heikoimminkin kansainvälisiä kontakteja harrastanut laitos, mutta kyllä meillä näkyy painetta tieteenkin...” (H6)

”...se [kansainvälisyys] näyttäytytietynlaisena paineena – et pitää olla kansainvälinen, – ja siinä on se vaara, että kiinnostava ja mielenkiintoinen ala kääntyy ahdistavaksi...” (H4)

Aktiivisimmillaan kansainvälisyyden miellettiin olevan olennainen osa työnkuvaa ja antavan toistuvasti uutta sisältöä opetukseen ja tutkimukseen.

”Meidän kurssi on niin kuin integroitu osaksi tällaista kansainvälistä projektia ja me tehdään ne harjoitukset mitkä tehdään, ni me tehdään ne ensin Suomessa ja sitten käännetään englanniksi ja viedään sellaiseen kansainväliseen seminaariin kokeiltavaksi.” (H7)

Erot aktiivisesti kansainvälistymis-

prosessiin osallistuneiden laitosten ja vähemmän kansainvälisesti orientoituneiden laitosten opettajien puheissa olivat kansainvälisen toiminnan suhteen huomattavat. Kansainvälinen toiminta osoittautui haastatteluiden perusteella hyvin kumuloituvaksi prosessiksi niin opettajien kohdalla kuin laitostasollakin; mitä enemmän kansainvälistä toimintaa oli ollut, sitä innokkaammin siihen suhtauduttiin ja sitä aktiivisemmaksi toiminta edelleen kehittyi. Laitoksen voidaan ajatella rakentavan tärkeän perustuksen kansainväliselle toiminnalleen, joka parhaimmillaan tarjoaa yliopisto-opettajille hedelmällisen maaperän hakeutua ja osallistua kansainväliseen yhteistyöhön työnsä merkeissä. Toisaalta taas laitoksilla on vaarana taannuttaa opettajien motivaatio kansainväliseen yhteistyöhön, mikäli riittävää taustaorganisaation tukea ei ole saatavilla. Ilmiön molemmat puolet olivat haastatteluissa nähtävissä. Laitosten välisistä eroista ja muutospaineista huolimatta, voitiin haastatteluiden perusteella kuitenkin kaiken kaikkiaan osoittaa yliopisto-opettajien osallistuvan yliopiston kansainväliseen toimintaan aina mahdollisuuksiensa mukaan, kehittävän omaa osaamistaan ja asiantuntemustaan monipuolisesti sekä reflektoivan aktiivisesti sekä omaa että yliopiston osallisuutta kansainvälistymisprosessissa.

Kansainvälistymisstrategioiden suunnittelun ja toteutuksen ei nähty tällä hetkellä täysin kohtaavan yliopistossa. Yhtenä suurimpana syynä tilanteeseen nähtiin vähäiset resurssit, joita opettajien kansainväliseen yhteistyöhön todettiin olevan tarjolla suhteellisen vähän tai niitä uskottiin kohdistettavan väärin.

Haastateltavien opettajien mukaan

resursseja tulisi kohdentaa enemmän mm. kansainvälisten vierailijoiden lisäämiseen kurssitarjonnassa, opettajavaihdossa olleiden opettajien ulkomailla pitämien kurssien järjestämiseen kotiyliopistossa sekä sijaispalkkaukseen opettajavaihtoon lähtevien opettajien korvaamiseksi.

”...huwittavaa on se, että ministeritasolta tulee yliopistolle nää vaatimukset kansainvälistämiseen, niin siellä lähtökohtana on, että resursseja uudelleen kohdentaen. Eli asetetaan vaatimuksia, joita ei resurssoida. Silloin on se on tehtävä olemassa olevien resurs-sien puitteissa.” (H9)

Kahden ensimmäisenä mainitun kohteen arveltiin parantavan yliopiston vaihtoehtoisten kansainvälistymismuotojen asemaa, joiden tärkeästä merkityksestä haastatellut opettajat halusivat muistuttaa. Esimerkiksi työn reunaehdoista, henkilökohtaisesta elämästä irrottautumisesta sekä erilaisista valmiuksista, kuten heikosta kielitaidosta, joh-tuen uskottiin kansainvälisten kokemusten ja vertailevan tiedon hankkimisen ulkomailla olevan huomattavan haasteellinen prosessi monelle yliopisto-opettajalle. Monipuolisten kansainvälistymismahdollisuuksien tärkeää merkitystä korostettiin kansainvälistymisprosessin asettamien paineiden helpottamiseksi. Ulkomaisten opettajien ja tutkijoiden lisäämistä laitoksilla pidettiin tärkeänä erityisesti siinä mielessä, että paineet englanninkielisten kurssien järjestämisestä ovat läsnä yhä voimakkaammin kansainvälisten hankkeiden lisääntyessä.

Kansainvälisyys nähtiin luonnollisena ja monimuotoisena osana tutkimusta. Tutkimustyötä katsottiin myös arvos-

tettavan yliopistolla huomattavasti enemmän kuin opetustyötä ja niin ikään nauttivan myös paremmista resursseista. Opetuspuolella kansainvälisyyden ajateltiin olevan vielä enemmän keskustelun kuin konkreettisen toiminnan tasolla tutkimuksen kansainvälisyyteen verrattuna.

”Just tää tutkimuksen ja opetuksen lomittaminen, niin se on hankala pala jotenkin purtavaksi...tai just et jos mä oon ollut ulkopuolisella rahoituksella, niin sitten mä en oo kovinkaan halukas opettamaan kovinkaan paljoa siihen päälle, koska se on pois siitä mun tutkimusajasta. Mut sitten laitoksella ei välttämättä oo tuntiovetusrahoja maksaa siitä, et mä opettaisin niitä asioita, joita mä oon oppinut ulkomail-la tai ne asiat, joista mä oon kiinnostunut...” (H1)

”Et kyllä se niinku se, että tutkimus on niin painottunut yliopistolla, niin kyllä se vaikuttaa sit siihen, että kaikki ylimääräinen opettaminen ei ole kauhean kiinnostavaa. Et sille pitäis tehdä jotakin.” (H7)

Tavoite tutkimusta vastaavaan monimuotoiseen kansainvälisyyteen pääsemiseksi opetuksen piirissä tulisi haastateltavien opettajien näkökulmasta olla yksi tärkeä tavoite yliopistojen kansainvälistymissuunnitelmissa.

Lopuksi

Kansainväliset ulkomaanvierailut nähtiin yliopisto-opettajien keskuudessa tuloksellisina ja toimivina kansainvälistymismuotoina, mutta niistä saatujen hyötyjen uskottiin vielä jäävän jokseenkin marginaaliseksi laitosten ja yliopistojen osalta. Kansainväli-

nen toiminta koettiin monin paikoin myös hyvin työläänä ulottuvuutena työn arjessa. Riittävät resurssit ja vahva asiantuntemus nähtiin haastattelussa kuitenkin edellytyksinä, joita ilman yliopiston on mahdotonta tulevaisuudessa pysyä mukana kansainvälisessä kehityksessä ja kilpailussa. Kysymys kuuluukin, tuleeko opettajan kansainvälisistä kokemuksistaan saama yksipuolinen hyöty yhdistettynä suureen työmäärään jatkossa motivoimaan riittävän monia opettajia osallistumaan kansainväliseen toimintaan asiakirjoissa asetettujen tavoitteiden mukaisesti.

Syy yliopistojen ja laitosten osalta ei kuitenkaan liene opettajaliikkuvuuden arvostuksen puutteessa, vaan pikemminkin siinä, ettei opettajien kansainväliselle toiminnalle ole vielä löydetty vakiintuneita ja toimiviksi osoittautuneita käytänteitä, jotka tukisivat ja edistäisivät monipuolisesti yliopiston kansainvälistymisprosessia eri tehtäväkentillä. Kansainvälisen asiantuntemuksen ja sen tuomien hyötyjen voidaan myös katsoa olevan paikoin vaikeasti mitattavissa ja erotettavissa muusta osaamisesta. Yhtenä tärkeimpänä korkeakouluja koskevana haasteena näkisin tutkimuksen perusteella sen, miten luoda toimivia käytänteitä opettajien kansainvälisen asiantuntemuksen hyödyntämiseen osana korkeakoulujen arkea. Parhaimmillaan kansainvälisten kokemusten uskottiin yliopisto-opettajien keskuudessa hyödyttävän oman uran edistämisen sekä ammatillisen ja henkilökohtaisen kehityksen lisäksi sekä opiskelijoita että kollegoita.

Kansainvälisten verkostojen rooli osoittautui haastateltavien kohdalla ratkaisevaksi tekijäksi ulkomaille hakeuduttaessa. Rohkenen tutkimustulosten

perusteella olettaa kansainvälisten verkostojen tällä hetkellä muodostavan opettajien välille työn ja henkilökohtaisen elämän asettamien reunaehtojen ohella ns. "lasiseinän", joka tekee yliopistojen tarjoamista kansainvälistymismahdollisuuksista jossain määrin jopa elitistisiä; niistä pääsevät hyötymään ennen kaikkea ne henkilöt, jotka ovat jo kokeneita ja verkostoituneita kansainvälisillä kentillä. Kansainvälisesti aktiivisten opettajien voimavarat eivät kuitenkaan yksin riitä vastaamaan korkeakoulutuksen kansainvälistymisprosessin asettamiin haasteisiin. Menestyksellinen kansainvälistyminen korkeakoulutuksen kentällä edellyttää hyödynnettävän koko opetushenkilökunnan voimavaroja, mikä korkeakoulujen osalta tarkoittaa tulevaisuudessa ennen kaikkea monipuolisuutta, joustavuutta, tasa-arvoisuutta sekä vaihtoehtoisia mahdollisuuksia kansainvälistä toimintaa edistettäessä.

Lähteet

Garam, I. 2000. Kansainvälisyyttä käytännössä. Suomalaisten vaihto-opiskelijoiden kokemuksia ulkomailta opiskelusta. Helsinki: Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs 18/2000.

Flick, U. 1998. An Introduction to Qualitative Research. London: Sage.

Jokinen, J. 2002. Aikuisopettajan identiteetti. Yksinäisestä sankariopettajasta tiimiytyneeseen yrittäjään? Tampere: Tampere University Press.

KOTA 2005. Opetusministeriö. Yliopistojen tilastotietokanta. [www-dokumentti]. <<http://kotaplus.csc.fi:7777/online/Etusivu.do>>. Luettu 1.4.2008.

Ollikainen, A. & Honkanen, P. 1996. Kosmopoliittien kilpakenttä. Näkökulmia korkeakoulutuksen kansainvälisyyteen. Turku: Turun yliopisto.

OPM 2004. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003–2008. Opetusministeriön julkaisuja 2004:6. Helsinki: Opetusministeriö.

OPM 2007. Yliopistot 2006. Vuosikertomus. Opetusministeriön julkaisuja 2007:17. Helsinki: Opetusministeriö.

Pylväs, L. 2007. Kansainvälinen opettajavaihto ja työn kansainvälistyminen yliopisto-opettajien näkemänä. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.

Riitanaoja, A. 2007. Opettajien kansainvälinen liikkuvuus. Hyöty ja vaikutukset peruskouluissa ja lukioissa sekä ammatillisissa ja korkea-asteen oppilaitoksissa. Occational Paper 1/2007. Helsinki: Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO.

Sallinen, A. 2003. Yliopistot, kansainvälisyys ja globalisaatio: Muutospaineita ja mahdollisuuksia. Teoksessa H. Aittola (toim.) Ekg? Eurooppa, korkeakoulutus ja globalisaatio? Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 5-22.

Taajamo, M. 1999. Ulkomailla opiskelu – kulttuurinen kehitystehtävä. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.

Taajamo, M. 2003. Kansainvälisyys – korkeakoulutuksen laadun osa-alue. Teoksessa G. Knubb-Manninen (toim.) Laadun tekijät – havaintoja yliopisto-opetuksesta. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 77-88.

Van Damme D. 2001. Quality issues in the internationalisation of higher education. Higher Education Vol. 41: 4, 415–441.

